

Становище на Алианс за ранно детско развитие по проекта на Стратегическа рамка за развитие на образованието, обучението и ученето в Република България (2021 - 2030)

Алиансът за ранно детско развитие е обединение от над 50 български неправителствени и междуправителствени организации с представителство в България и физически лица, които реализират дейности за подобряване на благополучието на децата в ранна възраст и техните семейства. Членовете на Алианса и неговите партньори работят за постигане на споделена визия за децата в ранна възраст в България, съгласно която всяко дете да има възможност да разгърне своя потенциал в максимална степен.

Общи коментари

Алиансът за ранно детско развитие приветства разработването на Стратегическа рамка за развитие на образованието, обучението и ученето в Република България 2021-2030. Изразяваме искрената ни надежда, че с приемането на Рамката, с последващото разработване и прилагане на плановете за изпълнението ѝ ще се подобри качеството на образование на децата, личностното и професионално реализиране в обществото.

Удовлетворени сме от факта, че е поставен фокус върху децата в ранна детска възраст. Ранното детско развитие (РДР) открива най-силните възможности за намеса в най-критичната фаза на човешкото развитие, за да се прекъсне порочния кръг на предаване на бедността между поколенията и неравенствата. Тези възможности гарантират, че никое дете няма да бъде забравено, че то ще расте в сигурна среда, без насилие и пренебрегване.

В Рамката за качество на образованието и грижите в ранна детска възраст на ЕС се посочва, че „осигуряването на образование и грижи в ранна детска възраст трябва да бъде част от интегриран пакет от политики и мерки, основани на правата на децата, чиято цел е да се подобрят резултатите за децата и да се прекрати порочният кръг на предаване на неравностойното положение между поколенията.“ В документа се посочва, че работата на професионалистите в областта на образованието и грижите в ранна детска възраст оказва особено дълготраен ефект върху живота на децата. За да изпълнят професионалната си роля в подпомагането на децата и техните семейства, работещите в сферата на образованието и грижите в ранна детска възраст трябва да притежават комплексни знания и умения, както и задълбочено разбиране за развитието на детето и познания по педагогика на ранното детство. Професионализацията на персонала е от ключово значение, тъй като по-високото равнище на подготовка несъмнено води до по-качествена услуга, по-високо качество на взаимодействието между персонала, децата и родителите (хората, поели родителските функции), а оттам и до по-добри резултати в развитието на децата.

Конкретни препоръки към проекта на Стратегическа рамка

Към Приоритетна област 1: Компетентности и таланти

- **Към Цели 1.1:** Обучение, ориентирано към формиране и развитие на ключовите компетентности и на умения за живот и работа през 21 век; и **1.2** Възпитание в ценности

Предлагаме мерките/дейностите да бъдат разширени в посока обхващане на детските градини и образователния и социализиращ процес, които се осъществява в тях. Предложението ни се обосновава от една страна на значението на ранното детско образование и грижа за пълноценното развитие и формиране на личността на човек, на навици и умения за общуване, за приемане и уважаване на различията, а от друга, на възможността за обхващане на децата в задължителна предучилищна подготовка от 4 годишна възраст.

Установяването на различни форми на образование и грижа в ранна възраст и възможността на родителите за избор, със спазване на всички стандарти за качество и сигурност на децата също би се отразило положително на нивото на обхват. **Предлагаме в Стратегическата рамка да се включи създаването на различни възможности за предоставяне на услуги за ранно образование и грижа за децата, между които родителите да имат право на избор.** Това би довело и до решаване на редица проблеми, които в момента оказват влияние върху качеството на услугата, като големият брой деца в групите, невъзможността да се посрещнат индивидуалните нужди на детето, липсата на достатъчно физическо пространство за децата, ще предостави и възможност за съвместяване на професионалния и личния живот, и/или включване в пазара на труда.

Настояваме за **осигуряване на законодателна възможност за създаване на иновативни детски градини**, с което биха били разрешени голяма част от проблемите в детските градини.

- **По отношение качеството на образователната услуга:**
  - законодателното регламентиране на възможност за лицензиране на иновативни детски градини ще позволи разработване и въвеждането на цялостни /някои от които и световно-признати/ и измерими образователни иновации на всички нива - в организацията, управлението, образователното съдържание, методите на преподаване и образователната среда;
  - ще даде работещи стратегии за персонализация на обучението в зависимост от потребностите и интересите на всяко отделно дете – за диференциране на обучението, с цел развитие на пълния потенциал на всяко дете в двигателно, езиково и говорно, социално, емоционално и когнитивно отношение в най-важните години от развитието му;
  - за работата на учителите в мултикултурна среда и актуални стратегии за приобщаване на всички деца, независимо от произхода, възможностите им и други;
  - за големият брой деца в групите и как да се оптимизира работата с всяко отделно дете в рамките на групата;

- ще създаде условия за учене през целия живот и ще положи основите на функционалната грамотност в областта на четенето, природните науки, математиката и други.
- **По отношение на привличането, задържането и мотивацията на професионалисти и родители:**
  - законово признати иновации в ранна възраст силно биха привлекли младите хора /дори и от други професионални области/, което ще компенсира застаряването и липсата на мотивация за прилагане на иновации сред учителите;
  - ще се повиши желанието за промяна на фокуса на обучението вместо срещаното към момента нежелание, трудности и законови оправдания за прилагането на иновации;
  - ще се повиши дела на участие на образование и грижи в ранна детска възраст от страна на професионалисти, родители и местна общност.
- **По отношение на подготовката на педагогическите специалисти:**
  - законово регламентираната възможност за прилагане на истински и цялостни иновации ще даде възможност на висши учебни заведения и организации за квалификация на педагогически и непедagogически специалисти да създават програми за иновативни методи в ранна детска възраст и да обучават студенти дългосрочно в тях;
  - ще отвори вратата на по-иновативните преподаватели във висшите учебни заведения да насърчат бъдещите учители смело да прилагат иновативните методи на преподаване, както и те самите да се квалифицират в такива методи;
  - ще създаде позитивни нагласи към иновациите у по-консервативните преподаватели във висшите учебни заведения;
  - и не на последно място законовото регламентиране на иновациите в ранна детска възраст ще помогне да се изградят нови взаимоотношения и ще повиши мотивацията на професионалисти и родители да работят заедно, децата да посещават детска градина поради спокойния и приобщаващ подход, създаването на чувство за приемане на различието, разбирателство, подкрепа и общност.

На международно ниво е налице консенсус, че при предоставянето на грижи и образование в ранна детска възраст от решаващо значение е осигуряването на условия на децата за свободна игра и преживявания, през които те учат, и в среда, която подкрепя самостоятелността и независимостта им. Дейности, които са избрани, насочени или оценени от възрастен, не са свободна игра. Всички фактори, които лишават децата от нея, могат да окажат негативно влияние върху развитието им и способността им да учат ефективно.

Към Приоритетна област 2: Мотивирани и креативни учители

- **Към Цел 2.1:** Повишаване на привлекателността и престижа на учителската професия и обезпечаване на системата на образованието в дългосрочен план с учители във всички образователни институции и по всички дисциплини

Предлагаме към мерките/дейностите **да се добави и прилагане на политики за привличане и изграждане на професионални кадри от малцинствата**. За децата от етнически малцинства доказано влияние за намаляване на отпадането имат наличието на учители от същите малцинства. Предвид нарастващия дял на ученици от етническите малцинства, които в някои области стигат до $\frac{3}{4}$ от всички ученици, следва **да се инвестира в изграждането на професионални кадри от самите малцинства**. Учебните програми в детските градини следва да се съобразят с нуждите на децата, особено когато те не говорят български език и да получават адекватна подкрепа в адаптирането към средата и ученето на език, социализация и игра.

Допълнително, **предлагаме посрещането на разнообразието на децата да е съпроводено и с разнообразие от страна на учителите, например наемане на учители с увреждания, мигранти**, които имат възможността спокойно да упражняват професията и да допринасят за формирането на уважение и зачитане на различията в децата.

Заложената система за проследимост на придобитите квалификации и на необходимостта от продължаваща квалификация на педагогическите специалисти би била обогатена чрез въвеждане на механизъм за наблюдение на приложението на усвоените знания и умения, и въздействието им върху образователната среда в занималнята и класната стая, развитието на децата и взаимодействието със семействата, като се **въведат и качествени индикатори за резултат в допълнение към вече заложените количествени такива**.

- **Към Цел 2.2:** Развитие на компетентностите в съответствие с променящата се роля на учителя

Предлагаме образователните програми за подготовка на педагогическите специалисти в сферата на ОГРДВ **да предлагат повече фокус върху ранното детско развитие**, както и дисциплини, свързани с работа с деца в затруднена ситуация, работа със семейства и общност, осигуряване на детско участие, все фактори на пълноценна грижа.

Считаме, че системата за продължаващо професионално развитие трябва да бъде част от цялостна рамка, разработена с активното участие и диалог с професионалната и научна общност и семействата и не трябва да зависи от индивидуалните възможности за финансиране. Системата за продължаващо професионално развитие би следвало да включва въвеждащи обучения, надграждащи обучения, супервизия и менторска подкрепа, както и допълнителни възможности за развитие на професионалистите, подчинени на обща цел и рамка.

Предлагаме **да бъде обособена отделна мярка, насочена към подкрепа на учителите, работещи с деца от уязвими групи**, чрез обучения, менторство, групово рефлексия и др. инструменти за подкрепа за преодоляване на стереотипи и дискриминационни нагласи и за развитие на знания и практически умения за работа в среда на многообразие.

Според актуални данни от доклада на Институт Отворено общество Roma Early Childhood Inclusion (RECI)¹, на практика само една четвърт от учителите в България се чувстват уверени да работят в мултикултурна среда.

Рискът от бедност и социално изключване при ромските деца е в пъти по-висок от този при българските деца (RECI, 2020). В същото време, в цели области ромските деца представляват от 1/4 до 3/4 от всички деца в предучилищна възраст. **Освен укрепване знанията в областта на РДР като цяло, детските учители следва да имат стимули и възможности за усъвършенстване на уменията си за работа с деца, чийто език не е български и с деца, живеещи в бедност.**

Към Приоритетна област 3: Ефективно включване и трайно приобщаване

- **Към Цел 3.2:** Взаимодействие с деца и родители за създаване на положително отношение към образованието

Предлагаме към планираното въвеждане и прилагане на семейни програми за разясняване на ползите и задълженията за включване в образованието, да се добави и обучение по правата на детето.

Предлагаме разширяване на обхвата на Механизма за съвместна работа на институциите по обхващане, включване и предотвратяване на отпадането от образователната система, като се добави „и повторното отпадане“ след „...риск от отпадане...“, тъй като немалка част от повторно записаните деца отпадат отново. Подчертаваме, че съществен проблем тук е, дали Механизмът води до посещаемост и реално образование, не само до записване. За повишаване на посещаемостта и образователни резултати са необходими допълнителни мерки за:

- a. Преодоляване на финансовите бариери пред образователното включване: като премахване на таксите за детска градина и осигуряване на топъл обяд в училище, учебници и транспорт до желаното, не само до най-близкото училище.
- b. Осигуряване на образователни услуги в близост до общностите, особено що се отнася до детските градини и ясли (Вж. актуални данни от доклада на Институт Отворено общество Roma Early Childhood Inclusion, 2020²).
- c. Инвестиране в квалификацията и професионализацията на педагогическия персонал, конкретно извън големите градове и махали, тъй като България отчита едно от най-високите в света нива на икономическа и социална сегрегация на учениците³; включително и изграждане на компетенции за работа в мултикултурна среда.

¹ Доклад „Ранното детство в ромските общности в Република България“, <https://osis.bg/?p=3665>

² Проблеми на предучилищното и училищното образование в България и възможности за ограничаване на тяхното негативно въздействие, 2019 г., стр16; https://ire-bg.org/wpsite/wp-content/uploads/2019/11/Problems_of_pre-school_and_school_education.pdf

³ Виж. стр.18, https://ire-bg.org/wpsite/wp-content/uploads/2019/11/Problems_of_pre-school_and_school_education.pdf

- d. Пълноценно участие в продължителен процес на учене/научаване и социализиране. Такъв процес може да се реализира в среда, в която децата се чувстват комфортно сред въстаниците си и имат подкрепа от най-близките значими възрастни – родители, семейство, учители и други
  - e. Подкрепа на родителите и полагащите грижи, които играят централна роля в живота на децата и определят отношението и възможностите им за образование. В много случай решенията на трудностите се намират в дома. На семействата следва да се гледа като на естествени системи за подкрепа в ученето и образованието.
- **Към Цел 3.3:** Ефективна социализация на деца в ранна детска възраст

За нас, **от съществено значение е преодоляването на липсата на интегрираност между системите за грижа и образование на децата в ранна възраст:** както от 0 до 3, така и от 4 до-7 години. Ключово е постигането на синхрон във философиите и ценностите на двете водещи министерства (Министерство на здравеопазването и Министерство на образованието и науката), и усъвършенстване на модела за отглеждане, възпитание, обучение и социализация на децата в яслениите групи. Към момента в тях преобладава медицинският подход, без акцент върху ранното учене. Насърчаването на по-нататъшната интеграция на образованието и грижите в ранна детска възраст предполага и осигуряването на плавен преход за децата от семейството към детската ясла, както и към детската градина и училище. Предложението ни е в синхрон с европейската политика за холистичен подход в осигуряването на образование и грижи в ранна детска възраст, като част от интегриран пакет от политики и дейности, основани на правата на децата и инвестирането в човешкия капитал - съгласно Препоръка на Съвета на Европейския съюз от май, 2019, за изграждане на висококачествени системи за образование и грижа в ранна детска възраст (ОГРДВ). Препоръката набелязва възможните действия, които правителствата могат да предприемат, в зависимост от конкретните обстоятелства във всяка държава. Насочена е и към родители, социални партньори и организации на гражданското общество, както и към изследователи, които полагат усилия за подобряване на ранното детско развитие, което е продиктувано от разбирането, че пълноценното развитие на децата зависи от интегрирането на всички елементи в една цялостна система, която да осигури подходящите условия за това.

Приветстваме заложеното разработване и прилагане на стандарти за ранно детско развитие. Изразяваме надеждата, че **тяхното разработване ще включва процес на широка дискусия и обхващане на всички заинтересовани страни.** Предлагаме **да се предвиди обучение за прилагането им, включително обвързване и постигане на интегрираност и с другите системи, с които детето и неговите родители/полагащи грижи в ранна възраст имат досег - здравна и образователна.**

Алиансът за ранно детско развитие е на разположение и в готовност за партньорство за въвеждането на интегрирани здравно-социални услуги за детското психично здраве, както и за намирането на трайни решения в най-добрия интерес на децата в ранна възраст и техните родители.

14 декември, 2020

Членове на Алианс за ранно детско развитие:

Алианс на българските акушерки

Асоциация „Българско психоаналитично пространство“

Асоциация Родители

Варненско дружество по детска ендокринология

Детска градина „Детелина“ – Каварна

Детска градина "Незабравка" – Велико Търново

Европейска ромска асоциация 2016

Клуб на нестопанските организации – Търговище

Народно читалище “Романо дром-2002“

Народно читалище „Васил Левски 1965“

Научна група по ранно детско развитие към Научно-изследователски институт, Медицински университет - Варна

Научно-изследователски център по детско развитие в Медицински университет - Пловдив

Национална асоциация „Подкрепа за кърмене“

Национално сдружение за подпомагане на деца с вроден хипотиреоидизъм

Сдружение „Асоциация на българските ерготерапевти“

Сдружение "Верният настойник"

Сдружение „Движение Предтечи“

Сдружение “Дете и пространство”

Сдружение „Женско ромско сдружение „Хаячи“

Сдружение „Знание“ - Ловеч

Сдружение "Либерална алтернатива за ромско гражданско обединение“ – ЛАРГО

Сдружение "Национална мрежа за децата"

Сдружение „Национална мрежа на здравните медиатори“

Сдружение "Нов път"

Сдружение „Самаряни“

Сдружение „Шанс и закрила“

Сдружение с нестопанска цел „Еквилибриум“

Сдружение с нестопанска цел „Свят без граници“

Социална фондация „Инди-Рома 97“

Фонд за превенция на престъпността – ИГА

Фондация „Асоциация Анимус“

Фондация „Бъдеще“

Фондация „Дневникът на мама и татко“

Фондация "За децата в риск по света"

Фондация „За майчино и детско здраве“

Фондация "За Нашите Деца"

Фондация „Здраве и социално развитие“

Фондация за детско развитие „Калейдоскоп“

Фондация "Нашите недоносени деца"

Фондация „Карин дом“

Фондация „Конкордия България“

Фондация „Лале"

Фондация „М И М ФИЗИО“

Фондация „Тръст за социална алтернатива“

ЦМЕДТ „Амалипе“

Членове в експертно качество: Десислава Стоева, Йордан Йосифов, Надя Колчева, Таня Койчева, Галина Василева

Партньори: Офис на Световна Здравна Организация в Република България, Ромски образователен фонд, УНИЦЕФ България